

LÍRAI NAPLÓ

NÉMETH ISTVÁN

PULYKA, TISZTÍTVÁ

Egy ismerőssémmel állok meg az utcán, siet tudtomra adni, hogy családi ünnepre készülődnek, vásárolt egy szép pulykát, mit gondolkodok, mennyibe került, tisztítva. Véletlenül tudom, mert épp a napokban kínálta valaki élősúlyban ezer dinárért kilogrammját. Várom, hogy tisztítva mennyi. Húszezret fizettem a tizenöt kilóért. De ez nem elég. Hol vannak még az italok, az ajándékok meg minden. Ráamegy félhavi fizetése az embernek. Ugyan, mondom, utóvégre szenteste lesz. Hát igen, mondja ismerőssöm, ez a mai családi ünnepünk egybeesik a szentestével, akik nem ismernek bennünket, gondolhatják azt is, hogy a karácsonyt ünnepeljük. Na és? — kérdem. Tudod, hogy van, párttag vagy, félreérthetik — mondja.

Itt megakad a beszélgetés. Csak vigyorgunk egymásra, és sietve el is válunk.

Semmi közöm az ismerőssémhez, talán még a nevét se tudom, időnként megállunk az utcán egy-két szóra, nem vagyok benne egészen biztos, hogy ő tudja-e pontosan, ki vagyok én, valahol, valamikor találkoztunk, azóta köszöngetünk egymásnak, s tegeződünk, mintha kollégák volnánk, de ha megkérdezné tőlem valaki, hogy kicsoda, nem tudnám megmondani. Most megtudtam róla, hogy párttag, és hogy a családi ünnepük egybeesik a szentestével, s ez neki egy kicsit kellemetlen lehet, zavarja, hogy valaki félreértheti őket. Jó barátjának nem is mond el az ember ilyesmit, mert röstellené, de egy ismerősnek, akivel csak néha találkozunk az utcán, miért ne mondhatná el. Valakinek csak el kell mondanunk, ami nyom bennünket.

Mi nyomhatja őt, az ő lelkiismeretét? Sok minden, mint mindnyájunkét. Lám, szeretné magát tisztázni a világ előtt, de ez a világ gyanakvó, sunyi, rosszindulatú, szeretne mindig valakit valamibe bemártani, gyanúba keverni, csapda elé állítani, elgáncsolni. Talán valaki már a szemére is vetette, hogy ő, párttag létére karácsonyt ünnepel, emiatt talán már mosakodnia is kellett, magyarázkodni, mentegetőzni, röstelkedni, hogy náluk a szenteste véletlenül egybeesik a családi ünnepel, s talán már többször is megforgatta a fejében, hogy ezt a jeles családi ünnepet áthelyezik egy közönséges, szürke, jelentéktelen hétköznapra, hogy még csak a gyanú árnyéka se érhesse őt, a párttagot, hogy szentestézik, azaz kétszínűsködik. De meglehet, hogy észre se vette volna ezt senki, a szűk családi körön kívül nem tud senki a szentestei eszem-iszomokról, csak ő lát rémképeket, csak ő érzi úgy, hogy itt valami nincs tisztázva, mert nem biztos valamiben, talán legkevésbé önmagában, a szűkebb és a tágabb környezetében, talán a pártban sem egészen biztos, amelynek tagja, a világról nem is beszélve, amelynek talán épp ő a legbizonytalanabb pontja.

De ha csupán alakoskodik az én nevesincs ismerősöm? Talán még csak nem is párttag, semmi köze a párthoz, se szentestéhez, semmihez, épp csak a véleményemre kíváncsi ebben a kérdésben? Netán provokál?

Te jó ég, miért? Ki vagyok én, hogy provokáljanak? Ki kíváncsi az én véleményemre? ... Provokál, provokátor. Azon kevés szó közé tartozik, amelytől lúdbőrös leszek, amelytől borsózik a hátam. Íme hétköznapi, szimpla, szótári jelentése: felbujtó, bujtogató, beugrató, titkos rendőrügynök vagy politikai ügynök. Valódi jelentése: állandó rettegés, bizonytalanságérzet.

Tulajdonképpen egész idő alatt nem csinállok mást, mint elrontott hangulatomat, rosszkedvemet magyarázom, amelyet az a véletlen találkozás okozott azzal a nevesincs ismerősömmel. Mint általában, valószínűleg most is fölnagyítom a dolgokat, jóllehet semmi jelentősége sincs annak, amit ismerősöm mondott. Abban a pillanatban el kellett volna felejtennem. Nem tudom, rágódom rajta, maga a dolog rág ...

FIASTYÚK

Az év utolsó napján reggel nyolc órakor, ahogy kilépek az utcára, friss felfedezésként állapítom meg magamban, hogy a nap

jobb kéz felől, a két emeletes ház közt szabadon hagyott keskeny égmézöböl emelkedik föl. Olyan közel van még a horizonthoz, mintha csak az imént bukkant volna föl mögüle, úgy tűnik, most kelt fel, pedig már vagy harminc perce ragyog. Szeretném megjegyezni magamnak: az év utolsó napján ott, a két emeletes ház között szabadon hagyott égmézöben kel fel a nap. Innen, a házunk kijáratából nézve. . . Tudom, persze, tudom úgy körülbelül, merre van kelet, meg azt is, megint csak körülbelül, merre nyugszik le a nap, de amióta itt élek ebben a városban — harmincegy éve lesz már —, nem vagyok biztos az égtájak meghatározásában. Csak úgy körülbelül. Nem is tudom, miért lenne ez olyan fontos, általában az embereket más foglalkoztatja, ennél sokkal jelentéktelenebb vagy sokkal fontosabb dolog. Nálam viszont visszavisszatér, mint egy rögeszme: ha megállok a főtéren, a Miletic-szobor előtt, előttem a katedrálisnak nevezett templom, hátam mögött a régi városháza, akkor jobb kéz felől mi is van? Melyik égtáj? Vagyis a főtéren is szeretném tudni, merre van észak és merre van dél. De nem úgy, hogy a szobor elé álljak, szemben a templommal. És nemcsak a szememmel, nemcsak az eszemmel, akkor is tudjam, ha rá se gondolok. Úgy, mint valamikor otthon. Hogy behunytt szemmel az arcom bőréen is érezzem, tudjam, lássam: arra van észak. Mintha ez a biztonságérzet hiányozna itt nekem. Már több mint húsz éve éltem ebben a városban, amikor egyszer, alkonyattájt hazafelé ballagva, a fölfedezés örömevel hatott rám: ni, itt a Miletic utca végén, ennek az utcának a vonalán nyugszik le a nap! Ilyen banális csodák. Mint ez, a ma reggeli élményem is. . . Ilyen banális csodák odahaza, a szülőfalumban, ahol a napot, az eget és a földet megismertem, ahol a csillagok állását, és a csillagok járását úgy ismertem meg, mint aki együtt születik ezekkel, ott ilyen banális csodák nem történhetnek meg az emberekkel. Kisiskolás koromban milyen nevetséges volt számomra, amikor az égtájak elhelyezkedését így tanították velünk: ha arccal délnek fordulunk, bal kéz felé van kelet, jobb kéz felé nyugat, a hátunk mögött pedig észak. Akkor már mindnyájan enélkül is pontosan tudtuk, hol kel fel a nap és hol nyugszik le. Ha erdőbe tévedünk, oktattak bennünket, a fák mohás oldala mutatja az északot, ha pedig éjszaka tévedünk ismeretlen vidékre, az északi Sarkcsillag igazít el bennünket. Ez a tudomány fabatkát sem ért, amikor a szülőhely biztonságából idegen városba, tájakra vetődtem. Mondjuk, Rómába vagy Moszkvába. Tudtam, hol vagyok, de az ideg-

szálaim megnyugtatóására azt is jó lett volna tudni, hogy ha megállok például a Spanyol téren arccal a lépcsők felé fordulva, merre van kelet, nyugat, észak és dél. Idegen városok terein, persze, nem emiatt keseregtem, de azért mindegyütt jobb úgy ott lenni, ha abban is bizonyos vagyok, hogy a Rákóczi út vonala párhuzamos-e vagy sem a számomra alaputcának, tehát mindenkori mércének számító Széles utca vonalával. Egy este átutazóban megálltunk ott, ahol olyasmit is tanítottak velünk, amit születésünktől fogva az idegrendszerünkben hordtunk. Épp feljött a hold. A meglepő ebben az volt, hogy pont ott jött fel, végre, annyi idő után, pont ott, az égnek, a falunak ama pontján, ahol talán először megpillantottam. Fürkészni kezdtem a tiszta, nyáresti eget. Ott a Fiastyúk. Ott a Göncölszékér. Csodálatos, hogy ezen az égbolton minden csillag a helyén van. Még a Tejút is, az égen, égbolton átvonuló csillagos út. Mondjam-e, hogy valami rég nem érzett, gyerekes öröm járt át? A messzi útról hazataláltak kutyaöröme.

SZORONG A SZÍVBEN A VILÁG

Noé... kibocsátá a galambot... de a galamb nem találta lábainak nyugvóhelyet... mert víz vala az egész föld színén — olvashatjuk a Bibliában. A vízözön után vagyunk. Noé várakozék még másik hét napig... ismét kibocsátá a galambot a bárkából... és megjöve ő hozzá esteven és leszakasztott olajfalevél vala annak szájában.

Most mivel térne vissza a galamb, mit hozna a csőrében? Talán egy fényes műanyagpántlikát. A szemétkébe fojtott föld hulladék ökörnyalát. De találja-e a galamb lábainak nyugvóhelyet, ahova leereszkedhetne? Ahol fészket rakhatna magának a csőrében tartott műanyagpántlikából?

A béke olajágával tért meg a bibliai galamb, a Teremtő megbékélt az emberrel, nem fog többé vízözönt zúdítani a földre, hiszen tudja az Úr, hogy a vízözön emléke kitörölhetetlenül megmarad az emberben, megmarad benne a félelem.

A galambbúgás, a galamb a maga állandó jelenlétével mintha csillapítaná bennünk ezt a velünk született félelmet. És táplálja bennünk a reményt: egyszer az igazi, a félelem nélküli béke olajágát hozza el nekünk fölsebzett csőrében.

Ha elhozhatja még egyáltalán. Akkorára már talán nem is lesz galamb, amely hírvil adhatná azt. Pedig azt a félelem nélküli bé-

két el se tudnám képzelni suhanó szárnyú, tollászkodó vagy egymásnak turbékolva udvarló galambok nélkül. Nekem a béke egy napsütötte háztető, galambokkal. Egy keringő galambraj a tiszta égen. Nekem a béke a galambfürdés: ahogy a jóllakott galambok fürdenek a dubrovniki kis Onofrió kútjában. Enélkül is, persze, létezhet béke, de ezáltal igazibb és meghittebb.

Mégis, ha ezt a szót hallom, hogy galamb, nem a béke jut róla eszembe és nem a Noé bárkája, és nem egy galamb, rögtön egy galambraj, az a versbéli és az a valóságos, mert én is láttam azt a templomfalon fölcsapó galambrajt, csak már elfelejtettem, de a költő visszaidézte emlékezetembe. Az egyik legszebb, legszorogatóbb magyar versről van szó — a sok szép és sok kimondhatatlan fájdalmú között —, *A Krisztinában* címűről. És a dubrovniki galambok jutnak eszembe, ahogy sütkéreznek a városfalakon, a nehéz cserepű háztetőkön, ahogy pontosan délben, az első harangütésre a szárnyukra kapják és a magasba röpitik a város kék egét, s ahogy estefelé elülnek a Szent Balázs barokkos homlokzatának párkányain. Most is ez a versbéli és valóságos galambraj röppen, csap föl emlékezetemben, ahogy a galambriasztó készülékről szóló hírt hallgatom. Már megint valami praktikus őrütségről van szó, egy huzalról, egy végtelenül egyszerű készülékről, amely rezgésével elriasztja a galambokat. Elriasztja őket az ablakpárkányról, a patinás épületek homlokzatának zegzugaiból. Onnan, ahova leállnak, de ahova nem volna szabad leállniuk. Templomok tetejére, tornyok ablakaiba, köztéri szobrokra. Általában azokra a helyekre, amelyeket oly nagy előszeretettel szállnak meg a városi galambok. Ha ezekre fölszerelik a galambriasztó-készüléket, elkerülik ezeket a helyeket, tehát nem is piszkítanak oda, mert erről van szó: hogyan megvédeni a galamboktól, a galambok piszkától a történelmi városrészeket, épületeket. Ennek biztos orvossága a most föltalált, s máris sorozatban gyártott, igen kelendő galambriasztó-készülék.

Nem tudom, Dubrovnik rende-e majd belőle. A galambok anynyira hozzánőttek ehhez a városhoz, mint köveire a patina. Magához az emberhez még ennél is erősebben hozzánőtt a galamb. Jelképpé vált.

Hunyorgok a vakító nyári égre, amelynek vizében egyszer egy mosónő kékítőt oldott. Keresem a magasban keringő galambrajt. Tudom, nincs hova leszállniuk. Nem találnak a földön lábaiknak nyugóhelyet. Keringenek, egyre magasabbra szállnak. El, el a

földtől, föl, egyre magasabbra. Talán már el is nyelte őket a vakító kékség, vagy csak a szemem fájdukt bele, azért nem látom őket? Ki röpíti föl ezután a képet? A képet, a béke emlékét, amely zuhanó galambszárnyak nélkül az örök sötétségbe zuhan.

VALAMIT ÁLMOMBAN MOTYOGOK

Szemére veti az újságíró a lakodalmásoknak, hogy azon a nyugat-macedóniai menyegzőn csak albán dalokat énekeltek. Milyen dalokat kellett volna még énekelni egy albán lakodalomban? Törököket? Nem ártott volna, mert bizonyára szépek lehetnek a török lakodalmi dalok is. De hát egy albán lakodalomban rendszerint albán dalokat szoktak énekelni, mert nem ismerek egy olyan előírást, rendeletet, törvényt, mely szerint a lakodalmakban és más családi ünnepeken ezeket és ezeket a dalokat szabad énekelni kizárólag ezen és ezen a nyelven. Az újságíró se tudhat ilyen rendeletről, egyszerűen azért, mert nincs, legalábbis egyelőre. Így, sajnos, nem is hivatkozhat rá. Azonban szemrebbenés nélkül megállapítja, hogy a lakodalmások ilyenén való viselkedése az albán nacionalizmus újabb megnyilvánulása.

Ez a lakodalomszakértő újságíró valószínűleg bejárta már az egész országot, talán a világ nagy részét is, és mindenütt azt tapasztalta, hogy a lakodalmások a menyegzőn nem a saját dalikat éneklék, hanem például az angolok japán dalokat, a lappok pedig, mivel nagyon kevesen vannak, s hogy erre a számukra nyomasztó tényre legalább a lagziban ne gondoljanak, a világ nemzeteinek és nemzetiségeinek dalait veszik sorra. (Ezért húzódik el náluk egy-egy lakodalom sokszor fél évig is, mint ahogy ezt D. Hasselmark világhírű lappológus, néprajzkutató, a lakodalmi szokások nemzetközi szaktekintélye nagyon találóan megállapította.)

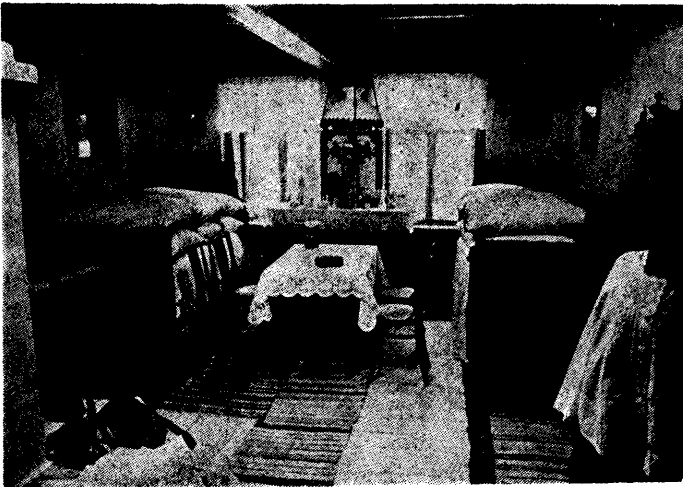
De hagyjuk a lappokat, az angolokat meg az albánokat, saját magammal van elszámolnivalóm. Vagyis jómagam is újságíró vagyok, s nem tenném tűzbe a kezemet, hogy a föntihez hasonló badarságot nem követtem volna már el, vagy hogy nem követtem volna vakon olyan vonalat, mondjuk, egy főszerkesztő elképzelését, amellyel nem tudtam azonosulni, amelynek igazáról nem voltam meggyőződve. Mégsem ezt tartom a főbűnömnek.

Sokszor megkérdezték már tőlem, hogyan fér össze bennem az író az újságíróval, mintha maguk a kérdezők is tudnák, hogy az újságíró, mesterségénél fogva, ledérebb az írónál, hogy az újságíró

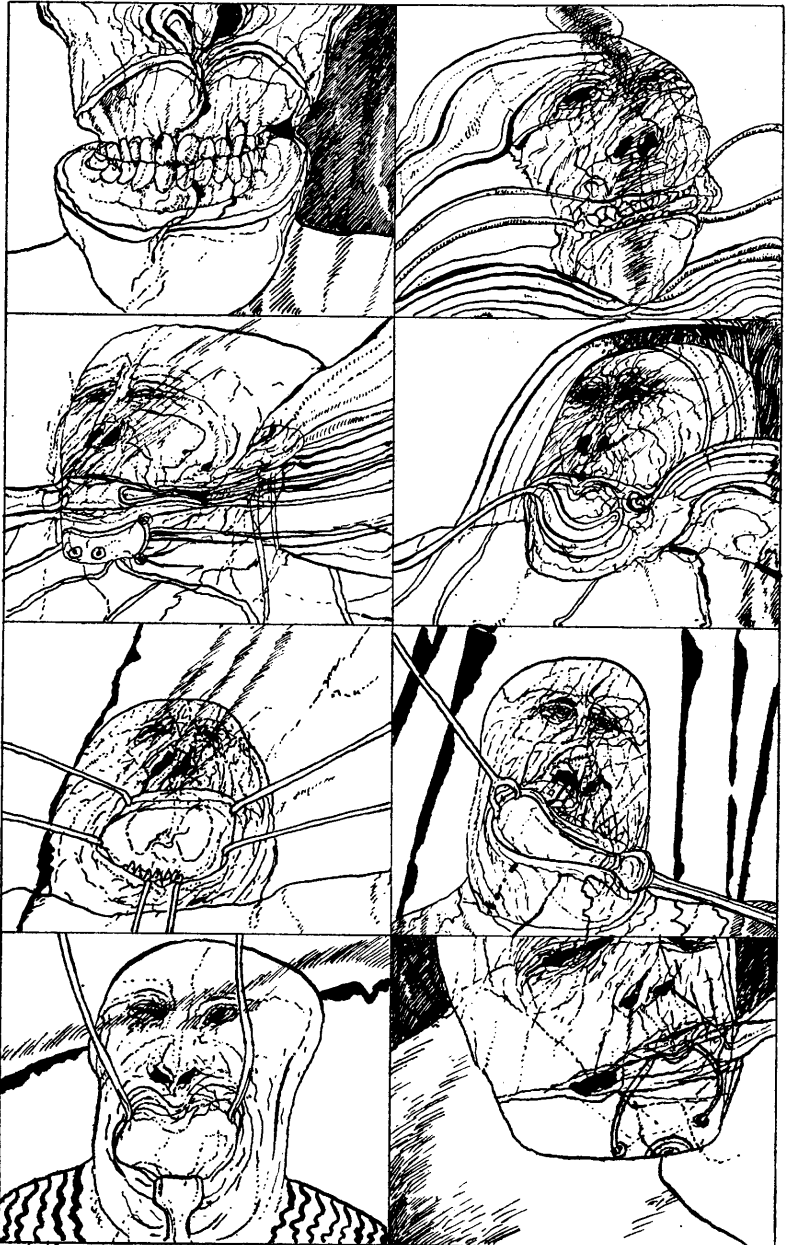
hamarabb és könnyebben leír olyan szavakat is, amelyeket az író sohasem írna le. (Csakugyan sohasem? — szólal meg bennem egy cinikus, kárörvendő hang.)

Tiszta pillanataimban magát az írást, azt, hogy írok, tartom a főbűnömnek. Írniuk csak a legnagyobbaknak volna szabad. Nekik is csak kivételesen ritka pillanatokban. Mondjuk, öt évenként egyszer. Amikor már nagyon kiéhezett a világ a szavakra. Csak akkor volna szabad a legnagyobbaknak is megszólalniuk, s legföljebb egy szonettnyi terjedelmű szövegben. Vagy egy kétsorosban. A legeslegnagyobbak egyetlen szóval válaszolnának, a *megtalált* szóval. A megváltás szavával. Mert soha nem tapasztalt szöözön árasztotta el a világot, belefulladás a tartalmukat, súlyukat, fajsúlyukat, karátjukat, fényüket, értelmüket vesztett szavakba. Csömört kapunk tőlük.

Ha csak a legnagyobbak, az érdeemesek jutnának szóhoz, ez az írás se látna napvilágot, meg a lakodalmas írás se látott volna, ami még inkább elrontotta az amúgy sem kifogástalan közérzetemet. Netán egyszer még nekem is a szememre veti valaki, hogy álomban motyogok. Hogy érthetetlen szavakat motyogok. Hogy megpróbálok kimondani valamit, amit ébren, újságíróként gyáván elhallgatok.

Az első szoba a párhuzamosan elhelyezett nyoszolyákkal

1997

EGY KIS SAPADT SZÁJSEBÉSET